

Упродовж останнього десятиріччя об'єднана енергетична система (ОЕС) України в цілому задовільно забезпечує виробництво й постачання достатньої кількості електроенергії не лише для внутрішнього споживання, але й на експорт. Водночас накопичені з початку 1990-х років проблеми зумовлюють дедалі більші ризики для надійності роботи ОЕС, отже, для національної економіки й побутового сектору країни загалом.

Моральна й фізична зношеність обладнання, його експлуатація в непроектних режимах, територіальна розбалансованість і неоптимальна, переобтяжена базовими потужностями структура генерації, брак маневрових потужностей і ліній електропередачі погіршують ефективність роботи ОЕС, знижують якість і стабільність енергозабезпечення. Усунення цих проблем потребує значних інвестицій, але їх припливу перешкоджають брак гарантій завантаження потужностей, непрозорість відносин в електроенергетиці, зокрема в системі державного регулювання галузі та роботі оптового ринку електроенергії (ОРЕ).

Насамперед це стосується системи ціноутворення в рамках ОРЕ.

<...> Очевидно, що вирішити проблеми галузі можна лише на основі послідовної державної політики, засади й пріоритети якої мають бути визначені, зокрема, в Енергетичній стратегії держави. Проект «Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р.», винесений урядом на громадське обговорення, у цілому правильно визначає пріоритети розвитку електроенергетики, але не досить чітко окреслює шляхи їх реалізації, містить багато відсильних положень і тому виглядає недостатньо збалансованим.

Проект також не враховує наслідків тих процесів, що відбулися в галузі впродовж останніх двох років. Ідеться, зокрема, про приватизацію об'єктів електроенергетики, яка наразі призвела до концентрації активів у вузького кола власників.

<...> Україна є членом Енергетичного співтовариства і взяла курс на інтеграцію ОЕС до об'єднання енергосистем європейських країн. Його реалізація вимагає активних дій, спрямованих на виконання енергетичного законодавства ЄС, забезпечення прозорості ринку електроенергії і відносин власності в галузі, збалансованого розвитку генерації, запровадження ресурсоощадних технологій, заходів з належного захисту довкілля.

<...> Пропозиції.

Будь-які реформи, у тому числі в електроенергетичній галузі, не матимуть успіху, якщо їм не передуватиме максимальне обмеження корупції в усіх органах державної влади, включно із судовою, детінізація економіки, обмеження можливостей виведення капіталів в офшорні зони, а також відмова від політики «дешевої робочої сили», встановлення адекватної ціни праці, підвищення платоспроможності суб'єктів внутрішнього ринку, включно з населенням. Якщо ці передумови буде реалізовано, то подальші заходи можуть

позитивно вплинути на розвиток електроенергетики й ринку електроенергії України.

I. Доопрацювати проект «Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р.» з урахуванням результатів громадського обговорення.

При цьому забезпечити узгодження опрацювання суміжних питань, насамперед перспектив розвитку виробництва електроенергії й тепла. Передбачити висвітлення таких питань:

- механізми й етапи переходу до моделі ДДБР (*двосторонніх договорів балансуючого ринку*), особливості державного регулювання галузі в рамках цієї моделі;
- схема стимулювання інвестицій у галузь і механізми формування запропонованої структури генеруючих потужностей;
- забезпечення виконання екологічних вимог у тепловій енергетиці до 1 січня 2018 р. Надати докладно обґрунтовані оцінки ризиків і можливих наслідків для економіки й енергетики країни від реалізації рекомендованих у проекті рішень [наприклад, приватизації електроенергетичних об'єктів (насамперед стратегічних) або залучення до керування ними приватних структур].

II. З огляду на виняткову важливість енергетики для забезпечення національної безпеки розглянути доопрацьований проект до його затвердження на засіданні Ради національної безпеки і оборони України; врахувати можливі зауваження й пропозиції в остаточній версії тексту документа.

III. Після затвердження оновленої Енергетичної стратегії України на її основі:

- розробити й подати до Верховної Ради проект закону «Про основні засади енергетичної політики»;
- розробити цільові галузеві програми для реалізації Енергетичної стратегії з визначенням механізмів виконання заходів, джерел фінансування тощо;
- створити при Кабінеті Міністрів систему контролю виконання Енергетичної стратегії й цільових програм та їх оперативного коригування.

IV. Продовжити імплементацію європейського енергетичного законодавства в контексті членства України в Енергетичному співтоваристві. А саме:

- доопрацювати й прийняти закони «Про державне регулювання в енергетиці України», «Про засади функціонування ринку електричної енергії в Україні»;
- внести зміни до Законів «Про природні монополії» (щодо стимулюючого регулювання), «Про електроенергетику»: 1) у частині регулювання діяльності, пов'язаної зі створенням й експлуатацією

електромереж, з'єднаних з електромережами інших країн; 2) щодо забезпечення надійного (безперебійного) постачання електроенергії споживачам й інвестування в інфраструктуру;

- **доопрацювати й затвердити** Державну цільову програму інтеграції ОЕС України до енергетичного об'єднання енергосистем європейських держав, Правила (порядок) доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії;

- **розробити та затвердити** План імплементації Директиви 2001/77/ЄС від 27 вересня 2001 р. «Про створення сприятливих умов продажу електроенергії, виробленої з поновних енергоджерел, на внутрішньому ринку електричної енергії»;

- **узгодити з Європейською комісією й іншими причетними сторонами** Національний план дій зі зниження викидів забруднювачів у повітря відповідно до Директиви 2001/81/ЄС від 23 жовтня 2001 р., який, зокрема, передбачав би реальні кінцеві терміни модернізації українських ТЕС згідно з вимогами названої Директиви;

- **розробити механізм розділення** видів діяльності компаній-постачальників електроенергії за регульованим тарифом, передбачивши вирішення проблем: керування активами; планування роботи ОЕС; контролю дотримання законодавства у випадку розділення компаній; тарифоутворення тощо;

- **забезпечити вільний доступ до електричних мереж**, зокрема, шляхом розробки й затвердження урядовою постановою чітких правил і процедур доступу, а також запровадження прозорої системи формування ціни приєднання користувачів і виробників до електромереж;

- **надати статус «національного проекту»** інтеграції ОЕС України в об'єднання енергосистем європейських держав.

V. Розробити і прийняти закон «Про Національну комісію регулювання енергетики України», яким визначити її правовий статус і засади діяльності.

VI. Переглянути Концепцію функціонування і розвитку ОРЕ з урахуванням змін, що відбулися в електроенергетичній галузі з моменту затвердження Концепції (24 січня 2002 р.), а також положень оновленої Енергетичної стратегії. Під час перегляду:

1. Вивчити питання доцільності впровадження в рамках нинішньої моделі ОРЕ механізму «гарантування інвестицій у потужність». Запровадження такого механізму:

- дасть змогу впродовж трьох-чотирьох років залучити істотні обсяги інвестицій у модернізацію значної частини наявних і створення нових генеруючих потужностей;

- сприятиме проведенню державою політики збалансованого розвитку різних видів генерації;

- допоможе частково нівелювати проблему критичного зосередження активів об'єктів електроенергетики у вузького кола власників і сприятиме розвитку конкуренції в генерації;

- у цілому створить умови для переходу до моделі ДДБР з меншими ризиками як для електроенергетичної галузі, так і національної економіки загалом.

2. Розробити прозору систему ціноутворення, яка дала б можливість уникнути перехресного субсидювання, досягти значного скорочення заборгованості електроенергетичних підприємств і ДП «Енергоринок», поліпшити конкурентні умови ОРЕ, обмежити практику втручання державних органів у його поточну діяльність.

3. Забезпечити прозорість системи обліку електроенергії й посилити контроль над її функціонуванням, зокрема шляхом прийняття Кодексу про комерційний облік електроенергії.

VII. Розробити і впровадити механізм планування збалансованого розвитку ОЕС України на середньо- та довгострокову перспективу, який створить основу для роботи механізму «гарантування інвестицій у потужність». **Передбачити синхронізацію реформування ОРЕ з реформуванням ринків інших енергоносіїв** (зокрема, газу, вугілля, нафтопродуктів) й реструктуризацією національної економіки в цілому.

VIII. Розробити і запровадити законодавчо встановлений механізм державно-приватного партнерства у спільній експлуатації стратегічних об'єктів електроенергетики (шляхом прийняття окремого закону або внесення змін до чинного Закону «Про електроенергетику»).

IX. Внести зміни до антимонопольного законодавства, які б врахували особливості електроенергетичної галузі й роботи ОЕС та запобігали:

- зловживанню монопольним становищем і недобросовісній конкуренції з боку компаній, що вже є монополістами в певних видах генерації та/або секторах ринку електроенергії;

- подальшому зосередженню активів підприємств певного виду генерації в обмеженого кола власників. **Приватизацію об'єктів електроенергетики доцільно призупинити до опрацювання критеріїв домінування та/або монопольного становища компанії в тому чи іншому виді генерації.**

X. Надалі під час приватизації електроенергетичних об'єктів:

1. Забезпечити внесення до приватизаційних умов зобов'язань, що враховують:

- імплементацію європейського енергетичного законодавства, зокрема щодо розділення підприємств за видами діяльності, забезпечення вільного доступу до мереж, модернізації теплової генерації відповідно до європейських стандартів викидів забруднювачів у повітря;

- інвестування необхідних обсягів коштів у модернізацію підприємств, спрямовану на досягнення європейського рівня ефективності виробництва й екологічної безпеки;

- можливість застосування санкцій (включно з реприватизацією) за невиконання приватизаційних зобов'язань та/або немотивовану відмову брати участь в енергозабезпеченні України.

2. Передбачити мораторій на найближчі 10 років на приватизацію стратегічних об'єктів електроенергетики, насамперед підприємств ядерного комплексу й операторів магістральних і міждержавних електромереж, а також на передачу цих об'єктів в управління приватним компаніям.

3. Встановити обмеження власності на активи стратегічних об'єктів електроенергетики для інвесторів, які брали (братимуть) участь у їх створенні; контрольний пакет акцій кожного зі стратегічних об'єктів має залишатися у власності держави (*Електроенергетика України: стан і тенденції розвитку (Доповідь Центру ім. О. Разумкова). Розділ 4. Висновки та пропозиції // Національна безпека і оборона. – 2012. – № 6. – С. 41–42).*